

ПРАВОВА ОХОРОНА ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ: НОВЕЛИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Анатолій Кодинець,
*доцент, завідувач кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка, доктор юридичних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0954-1474>*

У статті розглянуто особливості правової охорони географічних зазначень в Україні. Визначено основні міжнародні та національні нормативно-правові акти, що стосуються цієї сфери. Проаналізовано основні зміни норм національного законодавства у галузі їх правової охорони, які набули чинності з 1 січня 2020 року і стали одним зі шляхів до адаптації актів національного законодавства до права Європейського Союзу згідно із зобов'язаннями України після підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Визначено проблеми та перспективи охорони прав на географічні зазначення на сучасному етапі.

Ключові слова: географічні зазначення, правова охорона, Угода про асоціацію з Європейським Союзом, назва місця походження, зазначення походження, право інтелектуальної власності, конкурентоспроможні продукти

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку ринкових відносин важливим є створення і використання конкурентоспроможної продукції та надання широкого спектра послуг. Ефективна охорона інтелектуальної власності повинна включати відповідний механізм правомірного використання такого об'єкта інтелектуальної власності як географічні зазначення, які належать до права промислової власності та є засобами індивідуалізації товарів. Товар може бути захищено таким зазначенням на національному та міжнародному рівнях, що посилює конкурентоспроможність товару на ринках завдяки його унікально-

сті. Отже, належна правова охорона географічних зазначень на державному рівні забезпечить підвищення економічних та інших переваг відповідної продукції на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику правової охорони географічних зазначень досліджували вчені-правники, серед

Анастасія Сідоренко,
*студентка 2-го курсу магістратури юридичного
факультету, освітньої програми «Інтелектуальна
власність» Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

яких Г. А. Андросук, А. А. Афян, Ю. М. Капіца, О. О. Ковальчук, А. О. Кодинець та інші.

Метою статті є аналіз стану правової охорони географічних зазначень в Україні, розгляд змін, що відбулися згідно із зобов'язаннями України після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Викладення основного матеріалу. Географічне зазначення — досить широке поняття, що охоплює не лише словесні вказівки на географічні об'єкти, а й будь-які позначення, що пов'язують у свідомості споживача це позначення з будь-якою країною, місцевістю, районом тощо. Знак географічного зазначення наноситься на продукт і посвідчує його високу якість, довгу традицію виробництва і особливий зв'язок із територією, де його виготовляють. Це можуть бути ґрунтові та кліматичні особливості, що вирізняють певне географічне місце, традиційні методи виробництва, що забезпечують унікальні властивості товару.

Правова охорона географічних зазначень встановлюється міжнародними договорами і нормами національного законодавства. Основними міжнародними договорами, які містять норми, що стосуються правової охорони географічних зазначень, зокрема, є Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року, з якої географічне зазначення, як засіб ідентифікації товарів, бере свій початок; Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 року (Угода TRIPS), яка діє в рамках Світової організації торгівлі та поширюється на товари, що походять з країн-учасниць угоди. До того ж низку положень стосовно правової охорони закріплено Мадридською угодою 1891 року та Лісабонською угодою про захист зазначень місць походження виробів та їх міжнародної реєстрації 1958 року, однак Україна не є членом відповідних угод. Паризька конвенція не визначає поняття «географічне зазначення», включивши до об'єктів охорони проми-

слової власності в пункті 2 статті 1 зазначення походження та найменування місця походження, не розкриваючи змісту самих понять. У Мадридській угоді також зустрічається, без розкриття змісту, поняття «зазначення походження товарів». У частині 1 статті 22 Угоди TRIPS сформульовано поняття «географічне зазначення» Ідеться про зазначення, які визначають товар як такий, що походить з території члена, регіону або району цієї території, коли певна якість, репутація або інші характеристики товару значною мірою пов'язані з його географічним походженням [2]. У Лісабонській угоді об'єктом охорони є найменування місця походження, яке є географічною назвою країни, регіону чи місцевості, що використовується для зазначення продукту, що звідти походить, якість і властивості якого визначаються виключно чи значною мірою географічним середовищем, включаючи природні та людські фактори [1].

У національному законодавстві основні норми, що стосуються правової охорони географічних зазначень, містяться у Главі 45 Цивільного кодексу України, яка закріплює питання набуття права інтелектуальної власності на географічне зазначення, визначає суб'єктів, обсяг і строк чинності права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Відповідні норми містяться й у спеціальному Законі України «Про правову охорону географічних зазначень», який визначає засади правової охорони географічних зазначень в Україні та регулює відносини, що виникають у зв'язку з їх реєстрацією, використанням і захистом, Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та інших правових документах.

Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (визначення попередньої редакції), прийнятий 16 червня 1999 року, став першим законом, що врегулював цей засіб індивідуалізації товарів.

Президент України 9 жовтня 2019 року підписав ухвалений 20 вересня

2019 року Верховною Радою України закон №123-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень», яким передбачено вдосконалення правової охорони географічних зазначень шляхом внесення відповідних змін до Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито». Цей закон набув чинності 1 січня 2020 року і став одним зі шляхів до адаптації актів національного законодавства до права Європейського Союзу згідно із зобов'язаннями України після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої із заявою законом №1678-VII від 16 вересня 2014 року, яка набула чинності з 1 січня 2016 року, що підтверджується листом Міністерства закордонних справ України №72/14-612/1-2980 від 30 листопада 2015 року та Додатками XXII – А, В, С, D, по приведенню національного законодавства, що стосується визнання та охорони географічних зазначень, які походять з територій сторін у відповідність до норм вказаної угоди та додатків до неї.

Отже, з 1 січня 2020 року Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» змінив назву на Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» і разом з цим більшість норм відповідно закону було вдосконалено.

По-перше, до внесення відповідних змін цей закон виділяв зазначення походження товару — термін, що охоплював:

- просте зазначення походження товару;
- кваліфіковане зазначення походження товару.

Просте зазначення походження товару — будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне

місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення.

Кваліфіковане зазначення походження товару — визначення, що охоплювало такі терміни:

- назва місця походження товару (назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для цього географічного місця людським фактором);
- географічне зазначення походження товару (будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора), які разом були об'єднані поняттям «кваліфіковане зазначення походження товару».

Після вдосконалення відповідних норм закону замість терміна «зазначення походження товару» та поділу на просте та кваліфіковане географічне зазначення залишається поняття «географічне зазначення», що є найменуванням, яке ідентифікує товар, що походить із певного географічного місця та який має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, та хоча б один із етапів його виробництва (виготовлення (видобування) та/або переробка та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території та назва місця походження товару, вид географічного зазначення,

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

який означає найменування, що ідентифікує товар, який походить з певного географічного місця та який має особливі якості або властивості, виключно або головним чином зумовлені конкретним географічним середовищем з притаманними йому природними та людськими факторами, та усі етапи його виробництва (виготовлення (видобування) та/або переробка та/або приготування) здійснюються на визначеній географічній території [4].

Ці зміни є цілком виправданими, оскільки в жодному міжнародному нормативно-правовому акті не зустрічається поділу на просте та кваліфіковане зазначення походження товару. Просте зазначення походження товару само по собі є складовою географічного зазначення. Просте зазначення за попередньою редакцією закону має досить описовий та загальний характер і відповідно не передбачає чіткої правової охорони. Оскільки попри різницю термінології до внесення змін між поняттями «назва місця походження товару» та «географічне зазначення походження товару» суттєвих розбіжностей у механізмі охорони не було, у Цивільному кодексі України був лише термін «географічне місце походження товару» [7, 56].

Відповідно до нових змін для назви походження товарів зберігається ознака «людський фактор» та «етапи виробництва», а поняття «географічне зазначення» більше не містить ознаки «людський фактор», але додає «етапи виробництва». Відповідно, можемо бачити, що людський фактор посідає другорядне місце і більше уваги приділяється саме способам та етапам виробництва, роблячи їх більш пріоритетними. Якщо раніше географічні зазначення й особливо найменування місць походження товарів застосовувалися загалом для сільськогосподарської продукції, то нині дедалі більше зрушень у цій галузі відбувається у бік промислової продукції. Саме тому необхідність участі людини в процесі виробництва виключається, а головну роль відіграють технічні засоби,

за допомогою яких здійснюється технологія видобування або виробництва того чи іншого товару.

Серед новел, що стосуються умов надання правової охорони географічному зазначенню, варто згадати статтю 7 вказаного закону, яка передбачає правову охорону географічного зазначення, яке повністю або частково омонімічне із зареєстрованим в Україні географічним зазначенням, за умови добросовісного місцевого і традиційного використання та якщо таке використання виключає можливість сплутування та введення в оману споживачів щодо дійсного походження товару.

Серед підстав для відмови в реєстрації зі статті 8 виключено пункт про ненадання правової охорони географічному зазначенню, яке правильно вказує на місце виготовлення товару, однак викликає у споживача помилкове уявлення про те, що товар виготовлено в іншому місці.

Законом передбачаються випадки, коли все ж надається правова охорона географічним зазначенням, які включають або відтворюють назву сорту рослин чи породи тварин (на відміну від попередньої редакції закону).

Пункт д частини 1 статті 8 визначає, що не надається правова охорона географічному зазначенню, що включає або відтворює назву сорту рослин чи породи тварин, що може ввести в оману споживачів стосовно дійсного походження товару. Цей пункт не застосовується до випадків, коли:

- товар містить або походить від відповідного сорту рослин або породи тварин;
- споживачі не вводяться в оману;
- використання назви сорту рослин або породи тварин є добросовісним;
- виробництво та продаж товару поширилися за межі його географічного місця походження до дати подання заявки на реєстрацію географічного зазначення.

Стаття 9 окреслює коло осіб, що мають право на державну реєстрацію

географічного зазначення, так, право на реєстрацію мають будь-які об'єднання осіб, а також одна фізична або юридична особа, проте тепер такі одичні особи можуть зареєструвати географічне зазначення лише за дотриманням умов, якщо:

- а) вона є єдиним виробником, який бажає подати заявку на реєстрацію географічного зазначення;
- б) географічна територія, на якій здійснюється виробництво (видобування) та/або переробка, та/або приготування товару, має характеристики, які суттєво відрізняються від прилеглих територій, або характеристики товару відрізняються від товарів, вироблених на прилеглих територіях.

У статті 10 закону закріплено можливість подання заявки в електронній формі, що значно спрощує процес реєстрації географічного зазначення.

До заявки тепер включають специфікацію товару та додатково опис її основних положень. Специфікація товару повинна містити: найменування (як назва місця походження товару або географічне зазначення), назву і опис товару, межі географічного місця, де виробляється товар, докази того, що товар походить із відповідного географічного місця, опис способів виробництва товару, відомості про взаємозв'язки особливої якості з географічним середовищем, особливі правила маркування.

Відповідні умови дещо ускладнюють і затягують процедуру реєстрації, однак це позитивний крок, адже буде документально підтверджено якість товару, який походить із конкретного географічного місця, що є умовою надання правової охорони географічному зазначенню. Для реєстрації географічного зазначення товар повинен відповідати специфікації товару, погодженій спеціально уповноваженим органом.

У статті 21 закону з'явилася нова підстава дострокового припинення судом реєстрації географічного зазначення: у разі його невикористання про-

тягом семи років, за заявою будь-якої зацікавленої особи [4].

Отже, проаналізувавши норми національного законодавства, які стосуються правової охорони географічних зазначень, можемо зауважити, що наразі є позитивні зміни, хоча й залишаються проблемні не вирішені питання.

В Україні охороняється понад 3 тис. географічних зазначень, більшість із яких зареєстрована на підставі Угоди про асоціацію. Україна відповідно до статей 201–211 вказаної угоди та Додатків ХХІІ – А, В, С, D зобов'язалась охороняти понад 3068 географічних зазначень, які походять з території Європейського Союзу.

Серед охоронюваних географічних зазначень на підставі Угоди про асоціацію є: сири *Danablu* (Данаблю), *Mezőbúvár* (Мецовоне), *Pixtógalo Xanión* (Піхтогальо Ханіон), *Beaufort* (Бофор), *Brie de Melun* (Брі дьо Мьолан), *Emmental français est-central* (Емменталь Франсе Ест Сантраль), *Slovenská bryndza* (Словенська бріндза); вина та алкогольні напої *Eger* (Егер), *Pálinka* (Палінка), *Bordeaux Haut-Benauge* (Бордо О-Бенож), *Chablis* (Шаблі), *Champagne* (Шампань), *České pivo* (Ческе піво); м'ясо та м'ясні вироби *Jamón de Huelva* (Хамон де Уельва), *Prosciutto di S. Daniele* (Прошутто ді Сан Даніеле), *Prosciutto di Parma* (Прошутто ді Парма). У переліку є також овочі, фрукти та інші продукти, які вирощені чи виготовлені у різних регіонах [3].

Основною відмінністю законодавства щодо правової охорони географічних зазначень Європейського Союзу та України є те, що національне законодавство України регулює загальні положення щодо всіх географічних зазначень, а у країнах Європейського Союзу є регламенти, директиви, які діють лише для певних видів товарів [8, 11].

Поки що список зареєстрованих продуктів із географічним зазначенням в Україні є досить малим. За даними Державного реєстру України назв місць походження та географічних за-

значень походження товарів і прав на використання зареєстрованих зазначень походження товарів (КЗПТ) в Україні зареєстровано 42 географічних зазначення, 22 із яких — на підставі Угоди між Україною та Грузією «Про взаємну правову охорону географічних зазначень для вин, спиртних напоїв та мінеральних вод» (серед них Khvan-chakar, Kakhet (Kahuri) та Vorjomi), а серед інших переважають вина (7) і мінеральні води, із них — 13 українських, 4 — походження з Російської Федерації, 2 — походження з Італії [5].

У додатку ХХІІ-С до Угоди про асоціацію з ЄС присутня велика кількість сирів, назви яких досить поширені на території України, щодо яких встановлений перехідний період 7 років. Після закінчення цього періоду сири, серед яких Feta (Фета), Roquefort (Рокфор), Reggiano (Реджіано) без дозволів власників сертифікатів виробляти на території України не можна. Перехідний період 10 років також встановлено для алкогольних продуктів, серед яких такі як Champagne (Шампанське), Cognac (Коньяк), Porto (Порто) та інші.

Варто вказати, що є потреба у реєстрації вітчизняних сільськогосподарських і продовольчих товарів із географічним зазначенням, де чітко визначені географічні межі виробництва товару.

«Гуцульська овеча бриндзя» стала першим українським географічним зазначенням, що відповідає всім європейським вимогам до реєстрації та має право на визнання в ЄС. Заявку на реєстрацію географічного зазначення було подано громадською спілкою «Асоціація виробників традиційних карпатських високогірних сирів» до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 19 грудня 2018 року і відповідно до відомостей, опублікованих на Інформаційно-аналітичному порталі АПК України 11 листопада 2019 року, вони отримали свідоцтво про реєстрацію географічного зазначення [6]. Ця реєстрація є яскра-

вим прикладом і успішним кроком до розширення переліку українських географічних зазначень.

Висновки. На основі проведеного дослідження можемо резюмувати, що Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» зазнав змін, які повинні стати позитивним кроком для охорони прав інтелектуальної власності на географічні зазначення. Багато норм, щодо яких раніше виникали проблемні питання, були вдосконалені.

Територія України характеризується великою кількістю регіональних і традиційних продуктів, м'ясо-молочних товарів, різних видів сирів, виробництва вина, консервованої продукції, які не зареєстровані, однак потенційно можуть одержати захист та охорону не тільки в Україні, а й в Європейському Союзі.

У перспективі це дасть змогу розвивати в українських регіонах гастрономічний туризм, тобто відвідання місць виробництва локальних вин і традиційних харчових продуктів та страв, а також стимулювати підвищення рівня свідомості споживача, його обізнаності не лише щодо традиційних національних продуктів та виробів, а й імпортованих, створення спеціалізованих асоціацій виробників і споживачів та збільшення переліку охоронюваних географічних зазначень.

Розширення переліку українських охоронюваних географічних зазначень та експорт високоякісної вітчизняної конкурентоспроможної продукції і захищеної географічним зазначенням сприятиме розвитку сільських територій, регіональних традицій. Це дасть змогу Україні стати повноправною частиною Європейського Союзу, а її продуктам — зайняти чільне місце на ринку та у кошиках споживачів. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження товарів та їх міжнародну реєстрацію від 31 жовтня 1958 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11.
 2. Угода про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. Офіційний вісник України. 2010. № 84. Ст. 503.
 3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Офіційний вісник України. № 75. 2014. Т. 1. Ст. 2125.
 4. Про охорону прав на географічні зазначення : Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 32. Ст. 267.
 5. Відомості державного реєстру України назв місць походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів (кзпт). URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/kzpt-uk>.
 6. Відомості з Інформаційно-аналітичного порталу АПК.
URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/news/sir-guculska-ovecha-brindzya-otrimav-svidoctvo-pro-reyestraciyu-geografichnogo-zaznachennya>.
 7. Кодинець А. О. Право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг у цивільному праві України : Монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 312 с.
 8. Ковальчук О. О. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення в Україні та країнах Європейського Союзу: цивільно-правовий аспект : автореф. дис. Київ, 2014. 19 с.
-
1. Lisabonska uhoda pro okhoronu naimenuvan mistv pokhodzhennia tovariv ta yikh mizhnarodnu reiestratsiiu vid 31 zhovtnia 1958 r.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11.
 2. Uhoda pro torhivelni aspekty prav intelektualnoi vlasnosti vid 15.04.1994 r. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2010. № 84. St. 503.
 3. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27.06.2014 r. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. № 75. 2014. T. 1. St. 2125.
 4. Pro okhoronu prav na heohrafichni zaznachennia : Zakon Ukrainy vid 16.06.1999 r. № 752-XIV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1999. № 32. St. 267.
 5. Vidomosti derzhavnogo reiestru Ukrainy nazu mistv pokhodzhennia tovariv i prav na vykorystannia zareiestrovanykh kvalifikovanykh zaznachen pokhodzhennia tovariv (kzpt). URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/kzpt-uk>.
 6. Vidomosti z Informatsiino-analitychnoho portalu APK.
URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/news/sir-guculska-ovecha-brindzya-otrimav-svidoctvo-pro-reyestraciyu-geografichnogo-zaznachennya>.
 7. Kodynets A. O. Pravo na zasoby indyvidualizatsii uchasnnykh tsyvilnoho oborotu, tovariv i posluh u tsyvilnomu pravi Ukrainy : Monohrafiia. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet», 2007. 312 s.
 8. Kovalchuk O. O. Pravo intelektualnoi vlasnosti na heohrafichne zaznachennia v Ukraini ta krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: tsyvilno-pravoviy aspekt : avtoref. dys. Kyiv, 2014. 19 s.

Надійшла до редакції 15.01.2020 року

Кодинець А., Сидоренко А. Правовая охрана географических обозначений: новеллы по законодательству Украины. В статье рассмотрены особенности правовой охраны географических обозначений в Украине. Проанализированы основные изменения норм национального законодательства в сфере их правовой охраны, вступившие в силу с 1 января 2020 года и ставшие одним из путей к адаптации актов национального законодательства к праву Европейского Союза. Определены проблемы и перспективы охраны прав на географические обозначения на современном этапе.

Ключевые слова: географические обозначения, правовая охрана, Соглашение об ассоциации с Европейским Союзом, наименование места происхождения, обозначение происхождения, право интеллектуальной собственности, конкурентоспособные продукты

Kodynets A., Sidorenko A. Legal protection of geographical indications: novelties under the legislation of Ukraine. The article deals with the features of legal protection of geographical indications in Ukraine. The basic international acts protecting geographical indications in Ukraine are outlined, including the Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883, the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights in 1994. (TRIPS Agreement), which operates within the framework of the World Trade Organization and extends to goods originating in the Parties to the Agreement, Madrid Agreement 1891. and the Lisbon Agreement on the Protection of Designations of Origin and their International Registration in 1958, (Ukraine is not a party to the last two agreements). It also outlines the main national legal acts that protect this object of intellectual property, including the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Legal Protection of Geographical Indications», the Law of Ukraine «On Protection against Unfair Competition» and others. The purpose of the study is to analyze changes in the legislation on the legal protection of geographical indications, which came into force on January 1, 2020 and became one of the ways to adapt the acts of national legislation to the law of the European Union in accordance with the commitments made by Ukraine after signing the Association Agreement with EU. These include changing the name of a special law that protects geographical indications. In addition, the change in terminology, the replacement of the term «indication of origin of goods» and its components by the term «geographical indication». The new also provides legal protection with homonymous geographical indications; submitting an application for a geographical indication in electronic form, and at the same time providing a product specification and a description of its basic provisions. The article also addresses issues that remain unresolved, a large number of European geographical indications protected under the EU Association Agreement and a very small number of registered geographical indications originating from the territory of Ukraine and the prospects of protecting national geographical indications in Ukraine and beyond.

Keywords: geographical indications, legal protection, Association Agreement with the European Union, name of place of origin, indication of origin, intellectual property rights, competitive products